

Kate Mosse bij Boekerij:

Het verloren labyrint
De vergeten tombe
De wintergeest
De bruidskist en andere verhalen
Citadel
De nacht van de vogels

Kate Mosse

De vergeten tombe

Twee vrouwen raken verwickeld in een mysterie dat
hun leven voor altijd zal veranderen

Eerste druk 2008
Elfde druk 2016

ISBN 978-90-225-7856-8
ISBN 978-94-023-0782-5 (e-book)
NUR 302

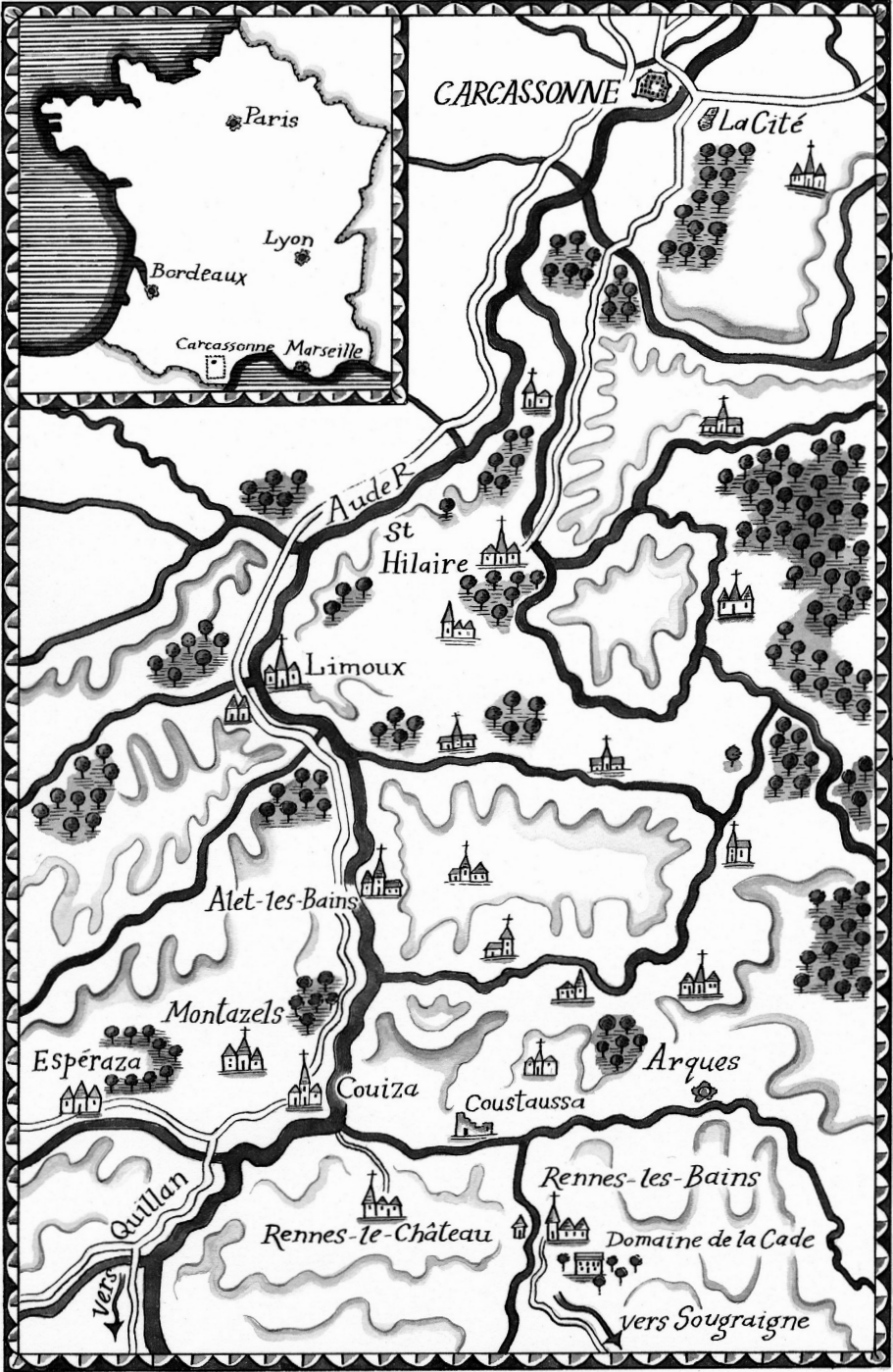
Oorspronkelijke titel: *Sepulchre*
Oorspronkelijke uitgever: Orion Books, Londen
Vertaling: Ans van der Graaff en Dennis Keesmaat
Vertaling 'Graf' van Baudelaire: Petrus Hoosemans
Omslagontwerp: DPS Design en Prepress Studio, Amsterdam
Omslagbeeld: Arcangel/Elisabeth Ansley
Opmaak: ZetSpiegel, Best

© 2007 Mosse Associates Ltd.
© 2008/2016 Meulenhoff Boekeryj bv, Amsterdam

Niets uit deze uitgave mag openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, internet of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor mijn moeder, Barbara Mosse, om die eerste piano

Voor Greg, als altijd, voor alles –
vroeger, nu, en wat nog komen gaat

Inhoud

Prelude • 11

Deel I • 17

Deel VII • 309

Deel II • 63

Deel VIII • 377

Deel III • 113

Deel IX • 407

Deel IV • 167

Deel X • 481

Deel V • 201

Deel XI • 507

Deel VI • 269

Deel XII • 565

Coda • 585

Noot van de auteur over de Vernier-tarot 596

Dankwoord 597

Sépulture

*Si par une nuit lourde et sombre
Un bon chrétien, par charité
Derrière quelque vieux décombe
Enterre votre corps vanté*

*A l'heure ou les chastes étoiles
Ferment leurs yeux appesantis,
L'araignée y fera ses toiles,
Et la vipère ses petits;*

*Vous entendrez toute l'année
Sur votre tête condamnée
Les cris lamentables des loups*

*Et des sorcières faméliques,
Les ébats des vieillards lubriques
Et les complots des noirs filous*

Als op een zware, zwarte nacht er
een christenziel om naastenwil
uw hooggeprezen lichaam achter
een oude vaalt begraven wil

en als de ure heeft geslagen
die sterrenogen luiken doet,
dan spannen spinnen daar hun ragen
en werpen adders hun gebroed.

Het hele jaar door zult gij horen
aan 't hoofd van uw vervloekte kluis
het klaaggehuil van wolvenkoren

en hongerige toverkollen,
van oude geilaards platte grollen,
en het gekonkel van gespuis.

CHARLES BAUDELAIRE, 1857

L'âme d'autrui est une forêt obscure où il faut marcher avec précaution.
De ziel van een ander is als een donker bos waar je voorzichtig moet
lopen.

Brief, 1891
Claude Debussy

Het echte Tarot is symbolisch; het spreekt geen andere taal en biedt
geen andere tekens.

The Pictorial Key to the Tarot, 1910
Arthur Edward Waite

Prelude

Maart 1891

WOENSDAG 25 MAART 1891

Dit verhaal begint in een stad van beenderen. In de steegjes van de dood. In de stille boulevards, promenades en doodlopende straten van de Cimetière de Montmartre in Parijs, een plek van graftombes en stenen engelen en van de dolende geesten van wie al vergeten is voor hij goed en wel ten grave is gebracht.

Dit verhaal begint met de bewakers bij de poorten, met de armen en uitzichtlozen van Parijs die gekomen zijn om te profiteren van andermans verlies. De geeuwende bedelaars en de opmerkelijke *chiffonniers*, de kransenmakers en verkopers van votiefgeschenken, de meisjes die papieren bloemen vouwen, de koetsen die met hun zwarte kappen en besmeurde ramen staan te wachten.

Het verhaal begint met de pantomime van een begrafenis. Hoewel plaats, datum en tijd werden medegedeeld in een annonce in *Le Figaro*, zijn er maar weinig mensen gekomen. Het is een kleine groep, met donkere voiles en jacquets, gepoetste schoenen en buitenissige paraplu's om zich te beschermen tegen een onverwachte maartse bui.

Léonie staat met haar broer en hun moeder naast het open graf, haar mooie gezicht verborgen achter zwart kant. Over de lippen van de priester komen alledaagse woorden van absolutie die alle harten koud en gevoelens onberoerd laten. Hij is lelijk, met zijn ongesteven witte stropdas, ordinaire gespschoenen en vette huid, en hij weet niets van de leugens en het bedrog die de menigte naar dit stukje grond in het 18e arrondissement in de noordelijke buitenwijken van Parijs hebben geleid.

Léonies ogen zijn droog. Evenmin als de priester is ze op de hoogte van de gebeurtenissen die op deze natte middag plaatsvinden. Ze denkt dat ze hier is om een begrafenis bij te wonen van iemand die vroegtijdig is heengegaan. Ze is gekomen om de laatste eer te bewijzen aan de geliefde van haar broer, een vrouw die ze niet heeft gekend. Om haar broer bij te staan in zijn verdriet.

Léonies blik is gevestigd op de kist die wordt neergelaten in de vochtige aarde, waar de wormen en spinnen huizen. Als ze zich nu snel omdraaide en naar Anatole keek dan zou ze de uitdrukking op het gezicht van haar

geliefde broer zien en zich erover verbazen. In zijn ogen is geen verdriet te lezen, maar opluchting.

Omdat ze zich niet omdraait, ziet ze ook de man met de grijze hoge hoed en nette jas niet die onder de cipressen in de verste uithoek van de begraafplaats schuilt voor de regen. Hij is een knappe verschijning, het soort man waarvoor *une belle parisienne* haar hand naar haar haren zou brengen en haar ogen opslaat onder haar voile. Zijn stevige, sterke handen, die in sobere kalfsleren handschoenen zijn gestoken, rusten op de zilveren kop van zijn mahoniehouten wandelstok. Het zijn het soort handen die om een middel geslagen worden, een geliefde naar zich toe trekken, een bleke wang strelen.

Hij aanschouwt het tafereel met een intense blik in zijn ogen. Zijn pupillen zijn zwarte puntjes in heldere, blauwe ogen.

De doffe klap van aarde op het deksel van de kist. De woorden van de priester sterven weg onder de donkere hemel.

‘In nomine Patri, et Filii, et Spiritus Sancti. Amen. In naam van de Vader, de Zoon, en de Heilige Geest.’

Hij slaat een kruis en loopt weg.

Amen. Het zij zo.

Léonie laat de bloem vallen die ze die ochtend heeft geplukt in het Parc Monteau, een roos ter herinnering. De bloem tuimelt langzaam omlaag door de koude lucht, een witte werveling die langzaam uit haar zwarte handschoenen valt.

Laat de doden rusten. Laat de doden slapen.

Het regent nu harder. Achter de hoge gietijzeren hekken van de begraafplaats zijn de daken, torens en koepels van Parijs gehuld in een zilveren mist. Die dempt de geluiden van de ratelende karren op de Boulevard de Clichy en het verre gillen van de treinen die vertrekken uit het Gare Saint-Lazare.

Het rouwende gezelschap loopt bij het graf vandaan. Léonie legt haar hand op de arm van haar broer. Hij klopt op haar hand en buigt zijn hoofd. Ze lopen de begraafplaats af en Léonie hoopt dat het nu allemaal voorbij is. Dat ze de deprimerende afgelopen maanden vol kwelling en tragedie achter zich kunnen laten.

Dat ze weer uit de schaduwen kunnen komen om te leven.

Op dat moment komt er honderden kilometers ten zuiden van Parijs iets in beweging.

Een reactie, een verband, een gevolg. In het oude beukenbos boven het modieuze kuuroord Rennes-les-Bains doet een zuchtje wind de bladeren trillen. Er is muziek te horen, maar toch ook niet.

Enfn.

Het woord wordt meegevoerd op de wind. *Eindelijk.*

Veroorzaakt door de handeling van een onschuldig meisje op een begraafplaats in Parijs beweegt er iets in de stenen tombe. Langs de verwilderde, overwoekerde paden bij het Domaine de la Cade ontwaakt iets wat allang vergeten is. Een toevallige voorbijganger zou er een speling van het licht in de namiddag in zien, maar één vluchtig moment lijkt het alsof de gipsen beelden ademen, zich verroeren en zuchten.

En de portretten op de kaarten die begraven liggen onder aarde en steen, waar de rivier droog is komen te staan, lijken even te leven. Vluchtige gedaanten, impressies, schaduwen, meer nog niet. Een suggestie, een illusie, een belofte. Licht dat breekt, lucht die zich roert onder de bocht die de stenen trap maakt. Het onvermijdelijke verband tussen tijd en plaats.

In werkelijkheid begint dit verhaal namelijk niet met beenderen op een Parijse begraafplaats, maar met een spel kaarten.

Het prentenboek van de duivel.

Deel I

*Parijs,
september 1891*

1

PARIJS

WOENSDAG 16 SEPTEMBER 1891

Léonie Vernier stond op de treden van het Palais Garnier, met haar handen stevig om de beugel van haar tas. Ongeduldig tikte ze met haar voet.

Waar is hij?

De schemer hulde het Place de l'Opéra in een zijdeachtig blauw licht.

Léonie fronste haar wenkbrauwen. Het was hoogst ergerlijk. Ze wachtte nu al bijna een uur op de afgesproken ontmoetingsplaats op haar broer, onder de uitdrukkingloze bronzen beelden die het dak van de opera sierden. Ze had onbeschaamde blikken moeten verduren. Ze had de huurrijtuigen zien komen en gaan, de privékoetsen met hun gesloten kappen, de openbare vervoersmiddelen die aan de elementen waren blootgesteld, de vigilantes en sjezen waaruit stuk voor stuk passagiers waren gestapt. Een zee van hoge hoeden en schitterende avondjurken uit de toonzalen van Maison Léoty en Charles Worth. Het was een elegant premièrerepubliek, een gedistingeerde menigte, die gekomen was om te zien en bekeken te worden.

Maar geen Anatole.

Eén keer meende Léonie hem te zien. Een heer met dezelfde houding en bouw als haar broer, lang en breed, en met dezelfde afgemeten stappen. Van een afstand dacht ze zelfs zijn glanzende bruine ogen en fijne zwarte snor te zien, en ze stak haar hand op om te wuiven. Toen hij zich omdraaide zag ze echter dat hij iemand anders was.

Léonie richtte haar blik weer op de Avenue de l'Opéra. Die liep helemaal tot aan het Palais du Louvre, het overblijfsel van een kwetsbare Franse monarchie met een nerveuze koning die een veilige en directe route naar zijn avondvoorstelling had geëist. De lantaarns fonkelden in de schemering, en banen warm licht stroomden uit de verlichte ramen van de cafés en bars. De gasbranders knetterden en sputterden.

Om haar heen klonken de geluiden van een stad in de schemering, de dag ging over in de avond. *Entre chien et loup*. Het gerinkel van paardentuig en het geratel van wielen in de drukke straten. Het gezang van verre vogels in de bomen langs de Boulevard des Capucines. De rauwe kreten van straatventers en stalknechten, de melodieuze klanken van de meisjes

die op de treden van de Opéra kunstbloemen verkochten, het hoge gegil van de jongens die voor een sou de schoenen van een heer poetsten en wreven tot ze blonken.

Er passeerde opnieuw een omnibus tussen Léonie en de prachtige façade van het Palais Garnier, op weg naar de Boulevard Hausmann. De conducteur knipte fluitend de kaartjes op het bovendek. Een oude soldaat met een medaille ter nagedachtenis aan de strijd bij Tonkin op zijn borst stommelde heen en weer en zong dronken een soldatenlied. Léonie zag zelfs een clown met een wit geschminkt gezicht onder zijn zwartviltten kap, en een kostuum dat was bedekt met gouden lovertjes.

Hoe kan hij me zo laten wachten?

De klokken begonnen te luiden voor de avonddienst en weergalmden over de straatkeien. Van Saint-Gervais of een andere kerk in de buurt?

Ze haalde haar schouders op. Haar ogen vlamden van frustratie, en vervolgens van opwindning.

Léonie kon niet langer wachten. Als ze *Lohengrin* van monsieur Wagner wilde horen, moest ze haar moed bijeenrapen en alleen naar binnen gaan.

Zou ze dat kunnen?

Hoewel ze geen begeleider had, had ze gelukkig haar eigen kaartje bij zich.

Maar zou ze het durven?

Ze dacht er even over na. Het was de Parijse première. Waarom zou ze zich een dergelijke ervaring ontzeggen omdat Anatole altijd te laat kwam?

In het operagebouw schitterden de glazen kroonluchters. Het was er licht en elegant en dit was een gebeurtenis die niet gemist mocht worden.

Léonie nam een besluit. Ze rende de treden op, ging door de glazen deuren naar binnen en voegde zich bij de menigte.

De bel werd geluid. Het doek zou over twee minuten opgaan.

In een wervelwind van petticoats en zijden kousen haastte Léonie zich over het marmer van de Grand Foyer, waarbij ze goedkeuring en bewondering oogstte.

Léonie was zeventien en begon een echte schoonheid te worden. Ze was niet langer een kind, maar had nog wel iets van het meisje dat ze geweest was. Ze had het geluk de modieuze gelaatstrekken en nostalgische teint te hebben die monsieur Moreau en zijn prerafaëlitische vrienden zo hoog aansloegen.

Maar haar uiterlijk was misleidend. Léonie was eerder vastberaden dan gediensstig, eerder stoutmoedig dan bescheiden; een meisje met hedendaagse hartstochten, geen ingetogen middeleeuws juffertje. Anatole zei

dan ook vaak plagend dat ze weliswaar het evenbeeld van Rossetti's *La Dame à la robe bleue* leek te zijn, maar dat ze eigenlijk haar spiegelbeeld was. Haar dubbelgangster, hetzelfde maar toch ook niet. Van de vier elementen was Léonie vuur – niet water, niet aarde, niet lucht.

Nu waren haar albasten wangen rood aangelopen. Dikke bruinrode krullen waren losgekomen uit haar kam en vielen over haar blote schouders. In haar verbijsterend groene ogen, omlijst met lange, kastanjebruine wimpers, flakkerden woede en besluitvaardigheid op.

Hij had zijn woord gegeven dat hij niet te laat zou zijn.

Léonie klemde haar tas als een schild in haar ene hand en nam de rokken van haar groenzijden japon in de andere. Zo spoedde ze zich over de marmeren vloer. Ze schonk geen aandacht aan de misprijzende blikken van matrones en weduwen. De namaakparels en zilveren kraaltjes aan de zoom van haar jurk tikten tegen de treden van de trap terwijl ze langs de dieproze marmeren zuilen, de vergulde beelden en de friezen naar de overweldigende Grand Escalier rende. Ze ademde onregelmatig, ingesnoerd in haar korset, en haar hart bonkte als een metronoom die te snel was afgesteld.

Toch minderde Léonie geen vaart. Verderop zag ze de deurwachters aanstalten maken de deuren naar de Grande Salle te sluiten. Met een laatste inspanning haastte ze zich naar de ingang.

'Voilà,' zei ze, en ze stak de zaalwachter haar kaartje toe. '*Mon frère va arriver...*'

Hij stapte opzij en liet haar binnengaan.

Na de rumoerige en galmende spelonken van de Grand Foyer was het auditorium erg stil. Er klonk zacht gemompel, men begroette elkaar en informeerde naar elkaars gezondheid en familie, dit alles grotendeels gesmoord door de dikke tapijten en rij na rij van roodfluwelen stoelen.

De vertrouwde tonen van houten en koperen blaasinstrumenten, toonladders, arpeggio's en fragmenten van de opera stegen steeds luider op vanuit de orkestbak, als slierten najaarsrook.

Ik heb het gedaan.

Léonie kwam op adem en streek haar japon glad. Het was een nieuwe aankoop, die middag bezorgd door La Samaritaine, en hij was nog stijf omdat ze hem nog niet eerder had gedragen. Ze trok haar lange groene handschoenen over de elleboog, zodat slechts een dun streepje blote huid van de arm zichtbaar was, en liep vervolgens door de stalletjes in de richting van het toneel.

Ze hadden plekken op de eerste rij, twee van de beste in de zaal, met dank aan Anatoles vriend en hun buurman, de componist Achille Debussé.

sy. Links en rechts zag ze rijen hoge zwarte hoeden, gevederde hoofdtooien en wuivende waaiers met lovertjes. Opgewonden rode en paarse gezichten, overdadig bepoederde douairières met golvend wit haar. Ze beantwoordde elke blik met een vriendelijke glimlach en een knikje.

Er hangt een vreemde gespannen sfeer.

Léonie verscherpte haar blik. Hoe verder ze de Grande Salle in liep, hoe duidelijker het werd dat er iets aan de hand was. De gezichten waren waakzaam, er sudderde iets onder de oppervlakte, ze voorvoelde moeilijkheden.

Ze voelde een tinteling in haar nek. Het publiek was op zijn hoede. Ze zag het in de blikken die heen en weer schoten en de wantrouwige uitdrukking op diverse gezichten.

Doe niet zo dwaas.

Léonie herinnerde zich vaag een krantenartikel dat Anatole hardop had voorgelezen aan de eettafel, over protesten tegen de opvoering in Parijs van werken van Pruisische kunstenaars. Maar dit was het Palais Garnier, niet een achterafsteegje ergens in Clichy of Montmartre.

Wat kan er in de Opéra nu gebeuren?

Léonie zocht voorzichtig een weg langs het woud van knieën en japonnen in haar rij en ging opgelucht zitten. Ze gunde zichzelf een moment om tot rust te komen en wierp toen een vlugge blik op de bezoekers naast zich. Links zat een matrone die veel juwelen droeg, met haar oudere echtgenoot. Zijn waterige ogen gingen nagenoeg verscholen onder borstelige witte wenkbrauwen. Zijn vlekkerige handen rustten op de kop van een wandelstok met zilveren knop en om de hals een band met inschrift. Rechts van haar, met Anatoles lege stoel ertussen als een barrière, een greppel, zaten vier stuurs kijkende, bebaarde mannen van middelbare leeftijd, wier handen op alledaagse wandelstokken van bukhout rustten. Het had iets verontrustends, zoals ze in stilte uiterst geconcentreerd voor zich uit keken.

Léonie bedacht dat het vreemd was dat ze allemaal leren handschoenen droegen, en dat ze het onaangenaam warm moesten hebben. Een van hen draaide zich om en staarde haar aan. Léonie bloosde en richtte haar blik bewonderend op de prachtige *trompe l'oeil*-gordijnen, die in karmozijnrode en gouden plooiën van het gebogen plafond naar het houten oppervlak van het toneel leken te hangen.

Misschien is hij niet te laat. Wat als hem iets is overkomen?

Léonie schudde haar hoofd bij deze nieuwe en ongewenste gedachte.

Ze haalde haar waaiër uit haar tas en opende hem met een tik. Hoeveel uitvluchten ze ook zocht voor haar broer, waarschijnlijk was hij gewoon te laat.

Zoals zo vaak tegenwoordig.

Sinds de droefgeestige gebeurtenissen op de Cimetière de Montmartre was Anatole onberekenbaar geworden. Léonie fronste haar wenkbrauwen toen ze beseftte dat ze er alweer aan dacht. Die dag achtervolgde haar. Ze beleefde hem steeds opnieuw.

In maart had ze gehoopt dat het allemaal achter de rug was, maar Anatole gedroeg zich nog steeds wispelturig. Hij verdween vaak dagen aan een stuk, keerde diep in de nacht terug, meed veel van zijn vrienden en kennissen en stortte zich in plaats daarvan op zijn werk.

Maar hij had beloofd dat hij vanavond op tijd zou komen.

De *chef d'orchestre* liep het podium op en Léonies sombere overpeinzingen vervlogen. Applaus vulde de verwachtingsvolle zaal als een salvo, hevig, plotseling en intens. Léonie klapte geestdriftig mee, door haar zenuwen harder dan gewoonlijk. Het viertal mannen naast haar verroerde zich niet. Hun handen bleven roerloos op hun goedkope, lelijke wandelstokken liggen. Ze wierp hun een blik toe omdat ze hen onbeleefd en boers vond, en ze vroeg zich af waarom ze de moeite hadden genomen om te komen als ze toch al hadden besloten de muziek niet op prijs te stellen. En hoewel het haar ergerde te moeten erkennen dat ze haar zenuwachtig maakten, wenste ze dat ze niet zo dicht bij hen zat.

De dirigent boog diep en keerde zich naar het toneel. Het applaus stierf weg. Stilte daalde neer over de Grande Salle. Hij tikte met zijn stokje op zijn houten standaard. De blauwe gasvlammen in het auditorium sputterden en flakkerden, en doofden toen. De hooggespannen verwachtingen waren bijna tastbaar. Alle ogen waren gericht op de *chef d'orchestre*. De mannen van het orkest rechtten hun rug en hieven hun strijkstok of brachten hun instrument naar de lippen.

De *chef* hief zijn stokje. Léonie hield haar adem in terwijl de eerste tonen van monsieur Wagners *Lohengrin* de schitterende ruimtes van het Palais Garnier vulden.

De stoel naast haar bleef leeg.

2

In de hogere rangen begon het gefluit en gejoel vrijwel direct. Aanvankelijk besteedde het merendeel van de bezoekers geen aandacht aan het rumoer, alsof er niets aan de hand was. Het werd echter steeds luider, opdringeriger. Op het balkon klonken stemmen, en ook in de stalletjes.

Léonie kon niet goed verstaan wat de betogers zeiden. Ze hield haar blik strak op de orkestbak gericht en deed haar best het gesis en gefluister te negeren. Tijdens de ouverture sijpelde er echter steeds meer onrust langs de rijen van boven naar beneden, geniepig en verraderlijk. Léonie kon zich niet langer inhouden en boog zich naar haar buurvrouw toe.

‘Wie zijn die mensen?’ fluisterde ze.

De douairière keek haar fronsend aan, maar antwoordde toch.

‘Ze noemen zich de *abonnés*,’ zei ze van achter haar waaier. ‘Ze maken bezwaar tegen elke voorstelling van componisten die niet Frans zijn. Ze noemen zich muzikale patriotten. In principe kan ik me er wel in vinden, maar dit is niet de juiste manier om er uiting aan te geven.’

Léonie knikte om haar te bedanken en ging weer rechtop zitten, gerustgesteld door de nuchterheid van de vrouw, hoewel het rumoer alleen maar leek toe te nemen.

De laatste klanken van de ouverture waren nauwelijks weggestorven of het echte protest barstte los. Terwijl het doek opging en er een tafereel zichtbaar werd van Teutoonse ridders op de oevers van een Antwerpse rivier in de oudheid, klonk op het bovenste balkon een luider tumult. Een groep van minstens acht of negen mannen sprong overeind in een kakofonie van luid gefluit, boegeroep en langzaam geklap. Een golf van afkeuring stroomde over de stalletjes en de hogere rangen, beantwoord door nog meer protestkreten. Vervolgens jouwden de betogers iets wat Léonie niet goed kon verstaan, steeds opnieuw. Het klonk steeds luider, tot het overduidelijk was.

‘Boche! Boche!’

Het protest had nu ook de zangers bereikt. Léonie zag het koor en de hoofdrolspelers blikken uitwisselen; van elk gezicht was ontsteltenis en besluiteloosheid af te lezen.

‘Boche! Boche! Boche!’

Hoewel Léonie niet wilde dat de opvoering werd verstoord, moest ze erkennen dat het opwindend was. Ze was getuige van een gebeurtenis waarover ze gewoonlijk alleen las in *Le Figaro* van Anatole.

De waarheid was dat Léonie zich danig verveelde door de beperkingen in haar dagelijks leven; de landerigheid van de bezoeken met haar moeder aan saaië middagpartijtjes in de grauwe herenhuizen van verre familieleden en voormalige kameraden van haar vader. Dat ze uitentreuren over koetjes en kalfjes moest praten met haar moeders huidige vriend, een oude militair die Léonie behandelde alsof ze nog een kind was.

Wacht maar tot ik dit aan Anatole vertel.

De stemming van het protest begon echter om te slaan.

De spelers bleven zingen, bleek en weifelend onder hun dikke laag schmink. Ze haperden pas toen het eerste projectiel op het toneel werd gegooid. Een fles die rakelings langs de bas in de rol van koning Heinrich scheerde.

Even leek het alsof het orkest was gestopt met spelen, zo diep en langdurig was de stilte. Het publiek leek massaal de adem in te houden terwijl het glas – alsof het moment vertraagd werd afgespeeld – door de lucht tolde, het felle licht van de schijnwerper ving en een oogverblindende groene glans verspreidde. De fles sloeg met een doffe klap tegen het achterdoek, waarna hij neerviel en terugrolde naar de orkestbak.

De echte wereld keerde razendsnel terug. Zowel op het podium als ervoor brak chaos uit. Het rumoer zwol aan en een tweede projectiel suiste over de hoofden van het verdoofde publiek. Het barstte open zodra het op het toneel terechtkwam. Een vrouw op de eerste rij gilde en sloeg haar hand voor haar mond, terwijl een smerige stank van bloed, rottende groente en oude steegjes zich over de stalletjes verspreidde.

'Boche! Boche! Boche!'

Léonies glimlach verflauwde en werd vervangen door een blik vol ontzetting. Haar maag draaide zich om. Dit was afschuwelijk, beangstigend, helemaal geen avontuur meer. Ze was misselijk.

Opeens sprong het viertal naast haar als één man overeind en begon, aanvankelijk langzaam en exact in de maat, te klappen. Ze blaften als honden en imiteerden de geluiden van varkens, koeien en geiten. Met wrede en kwaadaardige gezichten scandeerden ze hun anti-Pruisische kreet, die nu in elke hoek van de zaal werd overgenomen.

'Ga in godsnaam zitten, man!'

Een man met een dikke baard en bril en de ziekelijke huid van iemand die zijn tijd doorbrengt met een inktpot, was en officiële documenten, tikte een van de betogers met zijn programmaboekje op de rug.

‘Dit is noch de tijd noch de plaats. Gaat u zitten!’

‘Inderdaad,’ zei zijn metgezel instemmend. ‘Ga zitten!’

De betoger draaide zich om en sloeg de man snel en hard met zijn stok op zijn knokkels. Léonie snakte naar adem. De man was verrast door de snelheid en wreedheid van de vergeldingsactie en liet brullend zijn programmaboekje vallen. Zijn metgezel sprong overeind terwijl druppeltjes bloed uit de wond opwelden. Hij probeerde het wapen van de betoger te pakken, en zag dat er met opzet een pin in de kop was gestoken, maar ruwe handen duwden hem terug en hij viel.

De dirigent probeerde het orkest maat te laten houden, maar de spelers wierpen angstige blikken om zich heen en het tempo werd rommelig en onregelmatig, zowel te snel als te langzaam. Achter de schermen was een besluit genomen. Zwart geklede toneelknechten met opgestroopte mouwen stroomden opeens uit de coulissen en leidden de zangers uit de directe vuurlinie.

De directie deed een poging het doek neer te laten. De gewichten vlogen te snel omhoog en galmden en dreunden vervaarlijk. De zware stof tuimelde naar beneden, bleef achter een decorstuk haken en kwam vast te zitten.

Het geschreeuw verhevigde.

De loges begonnen leeg te stromen. In een waas van veren, goud en zijde snelde de bourgeoisie naar de uitgang. Bij die aanblik sloeg het verlangen de zaal te verlaten over naar de hogere rangen, waar veel van de nationalistische betogers waren gestationeerd, en vervolgens naar de balkons en stalles. De rijen achter Léonie stroomden ook een voor een leeg naar de gangpaden. In elk deel van de Grande Salle hoorde ze zetels dichtklappen. Bij de uitgangen rinkelden de koperen ringen aan hun roede toen de zware fluwelen gordijnen ruw werden opengetrokken.

De betogers hadden echter hun doel – de opvoering stilleggen – nog niet bereikt. Er werden nog meer projectielen naar het podium gesmeten. Flessen, stenen en keien, rottend fruit. De orkestleden vluchtten weg uit de orkestbak, graaiend naar kostbare bladmuziek, strijkstokken en houten standaards, en verdwenen onder het toneel.

Eindelijk verscheen de schouwburgdirecteur door een kleine opening in het gordijn om tot kalmte te manen. Hij zweette en bette zijn gezicht met een grijze zakdoek.

‘Mesdames, messieurs, s’il vous plaît. S’il vous plaît!’

Hij was een stevige man, maar zijn stem noch zijn houding straalde gezag uit. Léonie zag hem schichtig heen en weer kijken en met zijn armen wapperen in een poging de orde te herstellen in een chaos die steeds groter werd.

Het was te laat en het was niet genoeg.

Er werd opnieuw een projectiel gegooid, deze keer geen fles of ergens opgeraapt voorwerp, maar een stuk hout waar spijkers uit staken. Het trof de directeur vlak boven het oog. Hij wankelde naar achteren en greep naar zijn gezicht. Bloed spoot door zijn vingers, en hij viel als een lappenpop zijwaarts neer op het toneel.

Bij deze aanblik verloor Léonie haar laatste restje moed.

Ik moet hier weg.

Ontzet en doodsbang keek ze de zaal rond, maar ze zat ingesloten, omringd door het gepeupel achter en naast zich, en het geweld voor zich. Léonie greep naar de rugleuningen, in de hoop dat ze over de stoelen kon klimmen, maar toen ze probeerde te bewegen, merkte ze dat de met kraaltjes bestikte zoom van haar jurk vast was komen te zitten in de metalen bouten onder haar stoel. Met steeds wanhopiger vingers bukte ze en probeerde ze zich los te rukken.

Nieuwe protestkreten vulden de zaal.

'A bas! A bas!'

Ze keek omhoog.

Wat krijgen we nu? De kreet werd in alle hoeken van de zaal overgenomen.

'A bas. A l'attaque!'

Als kruisvaarders die een kasteel bestormen, drongen de betogers naar voren, zwaaiend met stokken en knuppels. Hier en daar was een blikkerend lemmet zichtbaar. Léonie huiverde van afschuw. Ze beseftte dat de betogers het toneel wilden bestormen en dat zij zich direct op hun pad bevond.

In wat er in die zaal nog restte van het masker van de Parijse maatschappij was een barst verschenen, dat daarna versplinterde en uiteenspatte. Iedereen die nog gevangen zat, raakte in paniek. Advocaten, journalisten, schilders en geleerden, bankiers en ambtenaren, courtisanes en echtgenotes: iedereen stormde naar de deuren, in een wanhopige poging aan het geweld te ontsnappen.

Sauvez qui peut. Ieder voor zich.

De nationalisten begaven zich richting toneel. Met militaire precisie beenden ze uit elk deel van de zaal naar voren. Ze sprongen over stoelen en de balustrades, zwermden uit over de orkestbak en klommen het toneel op. Léonie trok steeds harder aan haar jurk, tot ze de stof hoorde scheuren en ze zich kon lostrekken.

'Boche! Alsace française! Lorraine française!'

De betogers scheurden het achterdoek naar beneden en schopten decorstukken omver. Beschilderde bomen, waterpartijen, rotsen en stenen en de

denkbeeldige soldaten uit de tiende eeuw werden vernietigd door een zeer reële negentiende-eeuwse menigte. Het toneel raakte bezaaid met versplinterd hout, gescheurd linnen en stof nu de wereld van *Lohengrin* ten onder ging in de strijd.

Eindelijk kwam men in verzet. Een groepje idealistische jongelingen en veteranen van eerdere militaire operaties kwam op de een of andere manier samen in de stalleten en achtervolgden de nationalistische jongelingen. De verbindingsdeur die de zaal scheidde van het achtergedeelte werd ingetrapt. De mannen stormden de coulissen in en voegden zich bij de toneelknechten, die oprukten tegen de anti-Pruisische nationalistische jongelingen tussen het speelvlak en de decorruimte.

Léonie keek toe, vervuld van schrik maar ook gebiologeerd door het schouwspel. Een aantrekkelijke man, nog bijna een jongen, in avondkledij die te ruim viel en met een lange, met was opgestreken snor, stortte zich op de leider van de betogers. Hij wierp zijn armen om de keel van de man en probeerde hem neer te trekken, maar in plaats daarvan kwam hij zelf op de grond terecht. Hij schreeuwde van de pijn toen een laars met stalen punt in zijn buik werd gedreven.

‘Vive la France! A bas.’

Er heerste nu bloeddorst. Léonie zag de ogen van het gepeupel, wijd open van opwindning en razernij, terwijl het geweld verhevigde. Wangen waren rood aangelopen, koortsachtig.

‘S’il vous plaît,’ riep ze wanhopig, maar niemand hoorde haar en ze kon er nog steeds niet door.

Léonie deinsde achteruit toen een andere toneelknecht van het toneel werd gegooid. Zijn lichaam tuimelde over de verlaten orkestbak en kwam terecht op de koperen balustrade. Zijn arm en schouder hingen verdraaid naar beneden. Zijn ogen stonden open.

Je moet naar achteren. Ga naar achteren.

De wereld leek nu echter te verdrinken in bloed, versplinterde botten en vlees. Ze zag alleen nog maar van haat verwrongen gezichten bij de mannen om haar heen. Op anderhalve meter van waar ze aan de grond stond genageld, kroop een man op handen en voeten voorbij. Zijn vest en jacquet hingen open en hij liet op de houten planken van het toneel een spoor van bloederige handdrukken achter.

Achter hem werd een wapen geheven.

Nee!

Léonie wilde naar hem roepen, maar van schrik kon ze geen woord uitbrengen. Het wapen kwam neer en trof doel. De man gleed weg en viel log op zijn zij. Hij keek op naar zijn aanvaller, zag het mes en hief zijn handen

om zich te beschermen, maar het lemmet kwam al neer. Het metaal drong in zijn vlees. Hij brulde toen het mes werd teruggetrokken, weer neerkwam en diep in zijn borst werd gedreven.

Het lichaam van de man schokte en schudde als een pop in de kiosk op de Champs-Élysées, zijn armen en benen maaiden en vielen toen stil.

Tot haar verbijstering besefte Léonie dat ze hilde. Toen werd ze overspoeld door angst, heviger dan ooit.

‘S’il vous plaît,’ riep ze, ‘laat me erdoor.’

Ze probeerde zich met haar schouders naar voren te duwen, maar ze was te klein, te licht. Er bevond zich een menigte tussen haar en de uitgang, en het middenpad werd versperd met karmozijnrode kussens. Onder het podium regende het vonken uit de gasbranders. Ze vielen op de bladmuziek die was achtergelaten en op de grond lag. Een oranje gesputter, een geel gesis, waarna de houten onderzijde bol kwam te staan en het toneel begon te gloeien.

‘Au feu! Au feu!’

Door deze woorden trok een nieuwe vlaag van paniek door de zaal. Iedereen herinnerde zich de vuurzee die vijf jaar eerder door de Opéra-Comique had geraasd en meer dan tachtig slachtoffers had geëist.

‘Laat me erdoor!’ riep Léonie. ‘Ik smee het u.’

Niemand sloeg acht op haar. De grond onder haar voeten was bezaaid met achtergelaten programmaboekjes en vederen hoofdtoeien, lorgnetten en toneelkijkers, als droge beenderen in een eeuwenoude graftombe die knerpend worden vertrapt.

Léonie zag slechts ellebogen en achterhoofden, maar ze bleef moeizaam naar voren gaan, centimeter voor centimeter, en slaagde erin zich een eindje van de ergste gevechten te verwijderen.

Toen voelde ze naast zich een oudere dame struikelen en vallen.

Ze zal onder de voet worden gelopen.

Léonie stak haar hand uit en greep de vrouw bij de elleboog. Onder de gesteven stof bleek ze een magere, knokige arm beet te hebben.

‘Ik wilde alleen maar de muziek horen,’ jammerde de vrouw. ‘Duits, Frans, het is me om het even. Dat we dit nog moeten meemaken. Dat het weer opnieuw gebeurt.’

Léonie strompelde naar voren, nam het hele gewicht van de vrouw op zich en wankelde naar de uitgang. De last leek met elke pas zwaarder te worden. De vrouw raakte buiten kennis.

‘We zijn er bijna!’ riep Léonie. ‘Doet u alstublieft uw best.’ Ze bleef praten om de vrouw maar overeind te houden. ‘We zijn bijna bij de deuren. Bijna in veiligheid.’

Eindelijk ving ze een glimp op van het vertrouwde kostuum van een deurwachter.

‘Mais aidez-moi, bon Dieu,’ riep ze. *‘Par ici. Vite!’*

De zaalwachter gehoorzaamde onmiddellijk. Zonder een woord te zeggen nam hij de vrouw over van Léonie. Hij nam haar in zijn armen en droeg haar naar de Grand Foyer.

Léonie wankelde uitgeput op haar benen, maar ze dwong zichzelf verder te gaan. Nog maar een paar passen.

Plotseling greep een hand haar bij het middel.

‘Nee,’ riep ze. ‘Nee!’

Ze zou zich hier niet laten insluiten met het vuur en de oproerkraaiers en de barricades. Léonie sloeg wild om zich heen, maar raakte slechts lucht.

‘Blijf van me af!’ schreeuwde ze. ‘Laat me los!’